

เทวภูมิ : กระบวนการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคม

DEVABHŪMI : THE PROCESS OF CREATING MUTUAL SUPPORT IN SOCIETY

พระศรีวิโรภาส (เตชินท์ สิทธาภิภู/ผากา)

Phrasrivajirobhās (Techin Siddhābhibhū/Phākā)^๑

Received: June 11, 2025

Revised: June 16, 2025

Accepted: July 30, 2525

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ๑) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องเทวภูมิที่มีต่อการเกื้อกูลกันในสังคมไทย ๒) เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลกันในสังคมไทยตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ และ ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการเกื้อกูลกันในสังคมไทยตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ครอบคลุมการวิเคราะห์เชิงเอกสารจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา งานวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และพระสงฆ์ในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค ๑๐ มหานคร รวมถึงการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions) ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงสวรรค์หกชั้นในฉกามาพจรสวรรค์ มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อจิตใจและพฤติกรรมของคนไทย เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เชื่อว่าการกระทำดี เช่น การมีศรัทธาในพระรัตนตรัย การเคารพกฎแห่งกรรม การรักษาศีล และการประกอบกุศลกรรมบถ ๑๐ จะนำไปสู่การเกิดใหม่ในเทวภูมิและได้รับความสุขในภพหน้า องค์ความรู้สำคัญที่

^๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ได้จากการวิจัย คือ ๑) ความเชื่อเรื่องเทวภูมิเป็นพลังขับเคลื่อนทางจิตใจที่เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เพราะคนไทยจำนวนมากเชื่อว่าความดีจะไม่สูญเปล่า แต่จะให้ผลทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ๒) กระบวนการเกื้อกูลในสังคมไทยประกอบด้วยการช่วยเหลือกันในชีวิตประจำวัน การจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การบริจาคทรัพย์และแรงงานเพื่อส่วนรวม การบำเพ็ญสาธารณกุศล และการเสียสละเพื่อส่วนรวมในยามวิกฤต เช่น ภัยธรรมชาติหรือโรคระบาด ๓) การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลควรออกแบบให้เชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ สังคหวัตถุ ๔ และฆราวาสธรรม ๔ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติสู่การกระทำที่มีคุณค่าทางสังคม

คำสำคัญ: เทวภูมิ, กระบวนการ, ความเกื้อกูล, สังคม

Abstract

This research aimed to: (1) study the belief in Devabhūmi (heavenly realms) and its influence on mutual support in Thai society; (2) develop processes to promote mutual support in Thai society based on the belief in Devabhūmi; and (3) present models of mutual support in Thai society grounded in this belief. A mixed methods research design was employed, combining documentary analysis from the Tipiṭaka, commentaries, sub-commentaries, related academic works, and articles; qualitative data collection through in-depth interviews with experts, scholars, and Buddhist monks in Ecclesiastical Region 10; and quantitative data collection using questionnaires and focus group discussions. The study revealed that the belief in Devabhūmi the six heavenly realms within the Kāma-loka according to Theravāda Buddhism — exerts profound influence on the Thai worldview and social behavior. Thai people widely believe that virtuous actions, such as having faith in the Triple Gem, respecting the law of karma, observing moral precepts, and practicing the ten

Keywords: Devaloka, Process, Support, Society

๑. บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันด้วยความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกันมาแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการเกื้อกูลกันตั้งแต่ในครอบครัว ในหมู่บ้านจนถึงชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เช่น ตำบล อำเภอ จังหวัด ไปจนถึงประเทศชาติ การเกื้อกูลช่วยเหลือกันเริ่มตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ในครอบครัวเป็นพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น การแบ่งปันอาหาร สิ่งของของอุปโภคบริโภค จากภายในครอบครัวขยายไปเป็นการเกื้อกูลข้างบ้านเรือนเคียง วัด โรงเรียน และขยายออกไปในชุมชนระดับกว้างขึ้นไป จนถึงระดับประเทศชาติ การช่วยเหลือเกื้อกูลนี้เกิดขึ้นมาจากพื้นฐานจิตใจของคน ซึ่งพื้นฐานจิตใจของคนในสังคมย่อมมีมาจากเหตุ ๒ ประการ คือ หนึ่งจากพันธุกรรมที่มีมาแต่กำเนิด และสองจากสภาพแวดล้อมที่เติบโต สภาพแวดล้อมในการเลี้ยงดู พันธุกรรม (Heredity) หมายถึง ลักษณะต่างๆ ของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดมาสู่ลูกหลานด้วยวิธีสืบพันธุ์ ลักษณะเหล่านี้จะถ่ายทอดผ่านทางยีน ซึ่งอยู่ในโครโมโซม ลักษณะที่ถ่ายทอดมานี้เป็นลักษณะติดตัวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีจะเจริญขึ้นมาก^๒ มนุษย์สามารถใช้ศัลยกรรมเปลี่ยนแปลงอวัยวะบางส่วนได้ แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทั้งหมดได้ สองสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังและหล่อหลอมพื้นฐานจิตใจของคนให้เป็นไปในแนวทางนั้น ตัวอย่างเช่น หากบุคคลเกิดและเจริญเติบโตอยู่ในสังคมที่มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ก็จะทำให้เขาเป็นคนที่เติบโตมาเป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นไปด้วย ตรงกันข้ามหากบุคคลใดเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรือสภาพแวดล้อมที่มีความเห็นแก่ตัวรอบด้าน ก็จะทำให้บุคคลผู้นั้นเรียนรู้สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัวเช่นนั้นและเติบโตมาเป็นผู้ที่ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น มีแต่ความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐานหรือรากฐานแห่งจิตใจของเขาผู้นั้น ในส่วนของพันธุกรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เพราะได้รับติดตัวมาแต่กำเนิด แต่ในส่วนของสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมในการเจริญเติบโตและสภาพสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ซึ่งมีส่วนในการหล่อหลอมจิตใจส่วนอันเป็นรากฐาน ก่อให้เกิดพฤติกรรมของบุคคลนั้น

^๒ สุเมธ เนาว์รุ่งโรจน์, การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (๕E) และความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนห้วยยอด จังหวัดตรัง, วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑

สามารถเปลี่ยนแปลงหรือจัดองค์ประกอบที่คิดว่าเหมาะสมให้เป็นไปได้ตามที่ต้องการได้ในระดับหนึ่ง

เมื่อพิจารณาพื้นฐานจิตใจของคนในสังคมไทยแล้วจะเห็นได้ว่านอกจากบุคคลจะได้รับการปลูกฝังแนวคิดหรือความเชื่อมาจากบุคคลแวดล้อมในครอบครัว เช่น บิดา มารดา ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิตต่างๆ เป็นต้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่า เนื่องจากคนในสังคมไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา และในคำสอนของพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงผลของการกระทำความกรรมดีกรรมชั่วอันจะเป็นผลติดตามตัวบุคคลไปสู่ชีวิตหลังการตาย ทำให้ได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี มีการเกิดในเทวภูมิเป็นต้น ซึ่งความเชื่อเรื่องเทวภูมินี้มีแสดงให้เห็นทั้งในวรรณกรรม เช่น เรื่องไตรภูมิพระร่วง ดังข้อความที่ว่า “...แต่แผ่นดินเรายู้นี้ขึ้นไปเบื้องบนได้ ๓๓๖,๐๐๐,๐๐๐ ผีจะนับด้วยโยชน์ได้ ๔๖,๐๐๐ โยชน์ ว่าถึงชั้นฟ้าอันชื่อว่าจาตุมหาราชิกภูมิอันตั้งอยู่เหนือจอมเขาสุคันธรฝ่ายตะวันออกก็มี...”^๓ และว่า “...จากมนุสสภูมิถึงชั้นจาตุมหาราชิก เป็นระยะทาง ๔๒,๐๐๐ โยชน์ จากชั้นจาตุมหาราชิกถึงชั้นดาวดึงส์ก็เหมือนกัน จากชั้นดาวดึงส์ถึงชั้นยามะ เป็นระยะทาง ๔๓๔,๔๐๐ โยชน์ จากชั้นยามะถึงชั้นดุสิต เป็นระยะทาง ๗๘๔,๘๐๐ โยชน์ จากชั้นดุสิตถึงชั้นนิมมานรดี เป็นระยะทาง ๑,๑๓๕,๒๐๐ โยชน์ จากชั้นนิมมานรดีถึงชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เป็นระยะทาง ๑,๔๘๕,๖๐๐ โยชน์...”^๔ อีกทั้งจากคำสอนของพระสงฆ์ ซึ่งประชาชนได้รับฟังจากการไปฟังธรรม ปฏิบัติธรรมที่วัดในวันพระหรือวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนแม้กระทั่งจากงานศิลปะ ภาพเขียนทางธรรม เช่น ภาพสุวรรณคัณภก เทวดานางฟ้า เปเรต อสุรกาย ในจิตรกรรมผนังโบสถ์ ในงานปั้น เช่นงานปั้นรูปเทพ เทวดานางฟ้า สัตว์นรกต่างๆ ที่จัดแสดงในวัด สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่มียุทธูปถัมภ์ต่อความคิด และการปฏิบัติตนของบุคคลในสังคม นอกจากนี้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้ถ่ายทอดคำสอนหลักธรรมในการปฏิบัติและข้อควรเว้น

^๓ กรมศิลปากร, **ไตรภูมิพระร่วงของพระยาสิทธิไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๙), หน้า ๒๐๓.

^๔ พระสิริมังคลาจารย์, **จักรวาลทิปนี**, ตรวจชำระโดย สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัทศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๓-๒๑๔.

ต่างๆ เช่นเรื่องเบญจศีล เบญจธรรม กุศลกรรมบถ ๑๐^๕ อกุศลกรรมบถ ๑๐^๖ บุญกิริยาวัตถุ ๓^๗ สังคหวัตถุ ๔^๘ ขรवासธรรม ๔^๙ เป็นต้น เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อการไปเกิดในสวรรค์

ดังนั้นเรื่องนรกและสวรรค์จึงมีอิทธิพลต่อระบบของสังคมไทยมาทั้งทางด้าน จิตกรรมวรรณกรรมและพิธีกรรม โดยเฉพาะด้านจิตกรรมฝาผนังตามปูชนียสถาน มีการแสดง ภาพของนรกไว้อย่างน่ากลัวและแสดงภาพของสวรรค์ไว้อย่างน่าเพลิดเพลินน่าชื่นชมจนทำให้เกิดภาพจำว่านรกคือสิ่งที่น่ากลัวที่สุด เมื่อทำชั่วต้องไปตกนรก สวรรค์คือสิ่งที่น่าปรารถนามาก ที่สุด หากทำดี มีการทำทาน มีการเกื้อกูลกัน เป็นต้น ต้องไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์^{๑๐}

ผู้วิจัยจึงสนใจความสัมพันธ์ของความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการ เกื้อกูลกันทางสังคมของคนในสังคมไทยว่าเหตุเพราะมีความเชื่อเรื่องนี้ บุคคลจึงชวนชวนในการ ทำบุญให้ทาน ช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันข้าวของเครื่องใช้แก่คนทั่วไปในสังคม หรือแม้แต่สละ ทรัพย์ สละร่างกายของตนช่วยเหลืองานสาธารณะ มีการสร้างวัดวาอาราม สร้างถนนหนทาง สร้างสะพานข้ามแม่น้ำลำคลอง สร้างศาลาริมทาง เป็นต้น หรือมีการเสียสละทรัพย์ บริจาคเพื่อ การสาธารณะกุศลในการช่วยเหลือกันในคราวที่เพื่อนมนุษย์ในสังคมได้รับภัยพิบัติ ทาง ธรรมชาติต่างๆ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย หรือประสบกับโรคระบาด ดังเช่นครั้งเมื่อเกิดการ ระบาดของเชื้อโควิด ๑๙ อันเป็นเหตุทำให้บุคคลกลุ่มที่ประสบภัยนั้นๆ ต้องตกทุกข์ได้ยาก ขาด ที่อยู่อาศัย ขาดอาหารและน้ำดื่ม ขาดเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ และขาดยารักษาโรค หรือ แม้กระทั่งขาดญาติพี่น้องที่จะดูแลในการจัดการศพให้ในวาระสุดท้ายของชีวิต คนในสังคมไทยก็ ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการเสียสละบริจาคเงินทุนเพื่อนำไปใช้ในการ จัดสร้างที่อยู่ ที่พักพิงชั่วคราว ให้แก่ผู้ประสบภัยหรือในการจัดเตรียมอาหาร น้ำดื่มและยารักษา

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๘๔.

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๙/๒๘๔.

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๐.

^๘ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^๙ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

^{๑๐} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา (วันจันทร์), **นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓, หน้า ๗๗.

โรค แจกจ่ายกันอย่างทั่วถึง แม้แต่ในการจัดหาอุปกรณ์การห่อศพ โรงศพ ค่าน้ำมัน และค่าไฟฟ้าในการจัดการงานศพ หรือแม้กระทั่งสละเวลาและความสุขส่วนตัว เพื่อไปสมัครเป็นอาสาสมัครช่วยดูแลผู้ป่วย เป็นต้น หรือแม้แต่เมื่อภาคเหนือของประเทศไทยเกิดอุทกภัยช่วงปลายเดือนสิงหาคม ๒๕๖๗ โดยเฉพาะจังหวัดสุโขทัยที่ได้รับผลกระทบหนัก ทุกภาคส่วนในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาล ภาคเอกชน หรือแม้แต่คณะสงฆ์ก็ได้ช่วยกันระดมทั้งเงินทุน ทั้งข้าวของเครื่องใช้ไปช่วยผู้ประสบภัย นั้นแสดงให้เห็นว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในสังคมเช่นนี้ ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง จึงอาจถือได้ว่าคำสอนความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมที่หล่อหลอมสภาพจิตใจและพฤติกรรมของคนในสังคมให้เกิดการเกื้อกูลกันในสังคมนั้นเป็นสิ่งที่มิประโยชน์แก่สังคมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นเหตุอันนำมาซึ่งประโยชน์ต่อสังคมไทย ดังกล่าวแล้วข้างต้น

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องเทวภูมิที่มีต่อการเกื้อกูลกันทางสังคม
- ๒) เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ
- ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา กระบวนการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคมในสังคมไทยตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลในสังคมผู้ที่มีความรู้และหรือประสบการณ์ในเรื่องความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาต่อการเกื้อกูลทางสังคมในสังคมไทย โดยศึกษาเฉพาะในพื้นที่เขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ ได้แก่ จังหวัด อุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครพนม ยโสธร มุกดาหาร และอำนาจเจริญ รวม ๖ จังหวัด ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) การเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions)

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้นำคณะสงฆ์ของวัดในท้องถิ่นเฉพาะในพื้นที่เขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำ ผู้ประสานคนในสังคมนั้นให้ทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นการเกื้อกูลต่อกันในสังคมนั้น เป็นผู้ที่สามารถจำและเล่าประสบการณ์ต่างๆ และยินยอมให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยได้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยคัดเลือกผู้นำคณะสงฆ์ของวัดเฉพาะในพื้นที่เขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครพนม ยโสธร มุกดาหาร และอำนาจเจริญ รวม ๖ จังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. แบบสัมภาษณ์ความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการเกื้อกูลกันของคนในสังคมเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการเกื้อกูลกันของคนในสังคมไทย แบบสัมภาษณ์เป็นแนวคำถามแบบเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมาและผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน ซึ่งได้พิจารณาความถูกต้องและความเที่ยงตรง ความชัดเจนของการใช้ภาษาครอบคลุมเนื้อหาหัวข้อที่จะวิจัย และหลังจากที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการแก้ไขปรับปรุงให้มีความเหมาะสม ชัดเจนด้านสำนวนภาษา ครอบคลุมด้วยเนื้อหาตามที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่านแล้ว ตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายต่อไป

๒. อุปกรณ์บันทึกข้อมูล

๒.๑ ใช้แบบบันทึกงานภาคสนาม (Field note) สำหรับบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

๒.๒ เครื่องบันทึกเสียง สำหรับบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และนำมาถอดความตามเนื้อหาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกในแบบบันทึกงานภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมประเด็นมากที่สุด

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ติดต่อกับผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยแนะนำตัวแก่ผู้ให้ข้อมูลชี้แจงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้วิจัยแสดงกรอบคำถามในการสัมภาษณ์

ให้ผู้ให้ข้อมูลทราบอย่างชัดเจนจากนั้นจึงขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพื่องานวิจัย เมื่อผู้ให้ข้อมูลยินยอมให้ความร่วมมือจึงนัดหมายสถานที่พบเวลาที่สะดวก หมายเลขโทรศัพท์และที่อยู่ติดต่อได้เพื่อนัดหมายสัมภาษณ์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

๒. แจ้งวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัยรายละเอียดในการดำเนินการสัมภาษณ์แก่ผู้ให้ข้อมูล เมื่อผู้ให้ข้อมูลยินยอมเข้าร่วมวิจัยจึงดำเนินการเก็บข้อมูล ซึ่งในการเก็บข้อมูลใช้การ สัมภาษณ์ โดยบันทึกเสียงรวมกับการจดบันทึกในขณะสัมภาษณ์ด้วย

๓. การเก็บรวบรวมความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เทคนิคการรวบรวมข้อมูล ๒ วิธี ดังนี้

๑. การจดบันทึกภาคสนาม (Field notes) การบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ร่วมกับการไต่ถามประเด็นที่ไม่ชัดเจน (Probes) โดยการใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended question) ให้ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าถึงประสบการณ์และความรู้สึก ผสมผสานกับเทคนิคการฟังอย่างใส่ใจ (Active listening) การสะท้อน (Reflection) การกล่าวซ้ำ (Emphasized) การสรุปความ (Summarized) การเงียบ (Silence) จดบันทึกเฉพาะรายการที่ให้ความยินยอมเท่านั้น

๒. บันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ โดยขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ และดำเนินการเฉพาะรายการที่ให้ความยินยอมเท่านั้น

๓. การแปลผลข้อมูล หลังจากการสัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยนำมาถอดความในรูปแบบ บรรยายพรรณนา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Content analysis โดยผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ อ่านเนื้อหาจากการจดบันทึกการสัมภาษณ์ (Field note) ทั้งหมดจนผู้วิจัยเข้าใจเรื่องราวชัดเจนเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูล จากนั้นเขียนประมวลความตามข้อมูลนั้น ๆ แล้วจึงทำการประมวล ความคิด วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาที่มีการเกี่ยวเนื่องกันในสังคมไทย และเพื่อนำข้อมูลความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการเกี่ยวเนื่องกันของคนในสังคมที่ได้ไปประยุกต์ในการวิจัยขั้นตอนต่อไป

๔. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“เทวภูมิ : กระบวนการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคม”เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Research Methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ศึกษาความเชื่อเรื่องเทวภูมิจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา พุทธศักราช ๒๕๕๓ ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส และศึกษาดารววิชาการด้านพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งหนังสือ บทความ นิตยสาร เอกสาร และงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง และศึกษาข้อมูลเรื่องการเกื้อกูลกันในสังคมไทยจากหนังสือ บทความ นิตยสาร เอกสาร และงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องซึ่งสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๔.๑ ความเชื่อเรื่องเทวภูมิที่มีต่อการเกื้อกูลกันทางสังคม

เทวภูมิเป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาและจิตวิญญาณ ซึ่งสะท้อนถึงการมีอยู่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพที่มีบทบาทในการกำหนดและสนับสนุนชีวิตมนุษย์ในสังคม หลายวัฒนธรรมเชื่อว่าเทพเจ้าไม่เพียงแต่เป็นผู้ประทานพร แต่ยังเป็นตัวกลางในการสร้างความสมดุลและความเป็นธรรมในสังคมความเชื่อเรื่องเทวภูมิส่งเสริมแนวคิด การเกื้อกูลกันทางสังคม ในหลายรูปแบบ เช่น ความเมตตาและการช่วยเหลือกัน: ในบางศาสนา การทำบุญหรือช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสถือเป็นวิธีหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์กับเทพเจ้า หรือเป็นการสะสมบุญเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น ความยุติธรรมและการดูแลสังคมแนวคิดเรื่องกรรมและผลของการกระทำมักเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ทำให้ผู้คนตระหนักถึงความรับผิดชอบในการทำมาหากินเพื่อความสุขของชุมชน และความสามัคคีและความร่วมมือในวัฒนธรรมที่นับถือเทพเจ้าเทศกาลทางศาสนามักเป็นโอกาสให้ผู้คนมารวมตัวกัน ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นหนึ่งเดียวกัน เช่น การบูชา เทศกาลประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ มหานคร ทั้ง ๖ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดนครพนม จังหวัดยโสธร จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดอำนาจเจริญ ล้วนมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่ประชาชนนับถือและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน การถ่ายทอดข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเรื่องเทวภูมิ จึงมีสืบสานกันมาอย่างยาวนาน ความเชื่อในเรื่องของเทวดาที่อยู่ของเทวดาซึ่งหมายถึงสวรรค์ชั้นต่างๆ ในเทวภูมิถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของประเพณีและพิธีกรรมของจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลางของการจัดงานประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เหตุนี้จึงทำให้วัดโดยพระสงฆ์สามารถถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเพื่อการปฏิบัติตัวในโลกนี้ ซึ่งจะเป็นเหตุแห่งการไปสู่เทวภูมิในโลกหน้าหลังความตายจากชีวิตนี้ ตัวอย่างเช่น หลักธรรม

คำสอนเรื่องกุศลกรรมบถ ๑๐ เรื่องสังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมนี้ล้วนสอนให้คนกระทำแต่ความดี มีการรักษาศีล ให้ทาน เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยอาศัยความเมตตา กรุณา ปราปรณาดีต่อกัน เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้ประชาชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ ทั้ง ๖ จังหวัดนี้ มีการเกื้อกูลกัน ทั้งภายในครอบครัว ในชุมชนและสังคมที่กว้างขึ้น เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบัน มีการจัดกิจกรรมต่างๆ บ้างก็เป็นไปในรูปแบบของกิจกรรมบันเทิง สวรรค์ ไม่ได้เน้นถึงเรื่องของการเกื้อกูลกันในสังคม แต่เป็นกิจกรรมที่เข้าถึงคนหนุ่มสาวและเด็กจึงอาจจะเป็นเหตุดึงดูดให้คนหนุ่มสาวและเด็กเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านั้นมากกว่าที่จะสนใจมาเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดบ้านโรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดขึ้นเพื่อเผยแผ่ธรรมข้อมูลความเชื่อในเรื่องของเทวภูมิและการปฏิบัติตามหลักธรรมต่างๆ เพื่อการไปสู่เทวภูมิ

เทวภูมิ มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และการช่วยเหลือกันในสังคมผ่านความศรัทธาและหลักศีลธรรมที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมีผลกระทบต่อนวัตกรรมของผู้คนในหลายด้านเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและการเคารพซึ่งกันและกันการรวมตัวและความสามัคคี พิธีกรรมและเทศกาลทางศาสนาเป็นโอกาสที่ผู้คนมารวมตัวกันเพื่อร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมการแบ่งปัน เช่น การทำบุญ การให้ทาน และการช่วยเหลือสังคมความรับผิดชอบต่อชุมชน ความเชื่อว่าการกรรมและบุญมีผลต่อชีวิตทำให้ผู้คนตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำ ส่งเสริมการปฏิบัติที่ดีเพื่อความสุขของสังคมความเชื่อเรื่องเทวภูมิเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความเกื้อกูลกันทางสังคมผ่านศีลธรรม พิธีกรรม และการร่วมมือกัน หากสนใจแง่มุมเฉพาะของแนวคิดนี้ เช่น อิทธิพลต่อเศรษฐกิจหรือการเมือง

๔.๒ การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ

การพัฒนากระบวนการเกื้อกูลกันทางสังคมควรต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นวัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน ร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังเรื่องการเกื้อกูลกัน ในสังคมโดยอาศัยข้อมูลความเชื่อในเรื่องของเทวภูมิและการปฏิบัติตามหลักธรรม ต่าง ๆ เพื่อการไปสู่เทวภูมิ ซึ่งในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง วัดและพระสงฆ์จะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเผยแผ่ข้อมูล โดยประสานกับบ้านโรงเรียนและชุมชนในการเลือกกิจกรรมหรือออกแบบกิจกรรมให้ประชาชนในวัยต่างๆ ได้มีโอกาสแสดงความเกื้อกูลต่อกันในสังคมได้มากยิ่งขึ้น โดยอาจจะต้องเน้นการประชาสัมพันธ์ดึงดูดความสนใจของประชาชนในวัยต่าง ๆ ให้เห็นความสำคัญและสละมาร่วมกิจกรรมการเกื้อกูลกันทางสังคมในสังคมไทยเริ่มมาจากความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งสังคมชุมชนใน

ต่างจังหวัด เช่น จังหวัดทั้ง ๖ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ นี้ ส่วนใหญ่มีความผูกพันเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันกับประเพณีวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นคำสอนของพระพุทธศาสนาที่วัดโดยพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่ไปกับสังคม จึงมีอิทธิพลต่อความนึกคิด การกระทำ การประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ทั้งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในโลกนี้ และเป็นไปเพื่อประโยชน์ในโลกหน้า รวมไปถึงทัศนคติความเชื่อที่ถ่ายทอดให้แก่คนจากรุ่นสู่รุ่นในชุมชนนั้น ๆ ดังนั้นเมื่อวัดมีการสอนเกี่ยวกับเรื่องเทวภูมิ มีการสอนหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับการให้ทาน การเสียสละแบ่งปัน การเกื้อกูลกัน การรักษาศีล ปฏิบัติธรรม ตามหลักธรรม ต่างๆ เช่น กุศลกรรมบถ ๑๐ สังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นมูลเหตุเป็นรากฐานยังให้เกิดการเกื้อกูลกันทางสังคมในสังคมไทย

การสร้างศรัทธาความเชื่อนี้ โดยมีจุดเริ่มต้น จากวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน สังคม เพราะวัดเป็นที่ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ดังนั้นการเริ่มปลูกฝังกล่อมเกลาจิตใจของคนทั้งหลายในชุมชน จึงเริ่มจากจุดนี้เป็นที่ก่อให้เกิดความเชื่อถือและศรัทธาได้โดยง่าย อีกทั้งในชีวิตประจำวันคนในชุมชนมักมีปฏิสัมพันธ์กับพระหรือวัดเป็นประจำอยู่ ตัวอย่างเช่น การไปทำบุญ การจัดงานบุญ ประเพณี พิธีกรรม ต่าง ๆ ในสังคม ในชุมชน ผู้คนก็มักจะเริ่มจากวัดเป็นแหล่งแรก และเมื่อประสานความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆทั้งราชการและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน องค์กรบริหารภาครัฐ หรือ หน่วยงานเอกชนเข้าด้วยกันในการร่วมมือร่วมใจกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ส่วนงานได้มาซึ่งความร่วมมือร่วมใจ การเสียสละแบ่งปันเกื้อกูลกันเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมของตนนั้น เป็นผลมาจากหลักธรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนาที่วัดโดยพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดปลูกฝังให้อยู่ในความนึกคิดและการปฏิบัติตนของบุคคล เพื่อการไปสู่เทวภูมิในโลกหน้า อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อในเรื่องเทวภูมิ ตลอดจนหลักธรรมเพื่อการปฏิบัติตนไปสู่เทวภูมิ เช่น กุศลกรรมบถ ๑๐ สังคหวัตถุ ๔ นั้นถูกถ่ายทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้วและเป็นที่ควรปฏิบัติต่อไปโดยเพิ่มช่องทางและโอกาสให้มากขึ้นทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเกื้อกูลกันในสังคมไทยมากยิ่งขึ้นไปอีก เพื่อประโยชน์ของสังคม อันจะนำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นๆนั่นเอง

ดังนั้น ความเชื่อ เรื่อง เทวภูมิ เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์และความเกื้อกูลกันในสังคม ผ่านหลักศีลธรรมและจิตวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม การนำแนวคิดนี้มาพัฒนาสู่กระบวนการที่เป็นระบบสามารถช่วยให้สังคมดำรงอยู่ด้วยความสามัคคีและความสงบสุขหนึ่งในแนวทางสำคัญคือ การบูรณาการหลักศาสนาและจริยธรรม ซึ่งสามารถดำเนินการผ่านการส่งเสริมหลักคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเมตตา ความ

เสียสละ และการช่วยเหลือกัน แนวคิดนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน เช่น การให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและการเคารพซึ่งกันและกันนอกจากนี้ การจัดกิจกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรม เป็นอีกหนึ่งแนวทางสำคัญที่ช่วยให้เกิดการรวมตัวของผู้คน เช่น การทำบุญ การสวดมนต์ และการร่วมเทศกาลที่มีบทบาทในการสร้างความสามัคคีและความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางสังคม ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นการพัฒนา เครือข่ายและความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เป็นแนวทางที่ช่วยให้เกิดการบูรณาการการทำงานเพื่อสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดูแลกันเองผ่านกลไกที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือ หรือโครงการอาสาสมัครการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ เป็นหัวใจสำคัญของการทำให้แนวคิดนี้คงอยู่และพัฒนาไปอย่างยั่งยืน การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนา การอบรมเชิงปฏิบัติ และการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการเกื้อกูลกันช่วยให้เกิดจิตสำนึกในระดับบุคคลและขยายผลสู่สังคมการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิต้องอาศัยการบูรณาการหลักศาสนา การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการให้ความรู้ที่เหมาะสม เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกัน จะช่วยให้สังคมมีความสามัคคี ความเมตตา และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น

๔.๓ นำเสนอกระบวนการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ

ความเชื่อในเรื่องเทวภูมิให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนในสังคมทุกระดับ ทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็กนักเรียน คนหนุ่มสาวที่อยู่ในวัยเรียน ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานหรือผู้แก่ผู้เฒ่า และการสร้างศรัทธาความเชื่อนี้ โดยมีจุดเริ่มต้น จากวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน สังคม เพราะวัดเป็นที่ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ดังนั้นการเริ่มปลูกฝังกลุ่มเกลาจิตใจของคนทั้งหลายในชุมชน จึงเริ่มจากจุดนี้เป็นที่ก่อให้เกิดความเชื่อถือและศรัทธาได้โดยง่าย อีกทั้งในชีวิตประจำวันคนในชุมชนมักมีปฏิสัมพันธ์กับพระหรือวัดเป็นประจำอยู่ ตัวอย่างเช่น การไปทำบุญ การจัดงานบุญ ประเพณี พิธีกรรม ต่างๆ ในสังคม ในชุมชน ผู้คนก็มักจะเริ่มจากวัดเป็นแหล่งแรก และเมื่อประสานความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ทั้งราชการและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน องค์การบริหารภาครัฐ หรือ หน่วยงานเอกชนเข้าด้วยกันในการร่วมมือร่วมใจกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ส่วนงานได้มาซึ่งความร่วมมือร่วมใจ การเสียสละแบ่งปันเกื้อกูลกันเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมของตนนั้น เป็นผลมาจากหลักธรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนาที่วัดโดยพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดปลูกฝังให้อยู่ในความ

นึกคิดและการปฏิบัติตนของบุคคล เพื่อการไปสู่เทวภูมิในโลกหน้า อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อในเรื่องเทวภูมิ ตลอดจนหลักธรรมเพื่อการปฏิบัติตนไปสู่เทวภูมิ เช่น กุศลกรรมบถ ๑๐ สังคหัตถ์ ๔ นั้นถูกถ่ายทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้วและเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติต่อไปโดยเพิ่มช่องทางและโอกาสให้มากขึ้นทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเกื้อกูลกันในสังคมไทยมากยิ่งขึ้นไปอีก เพื่อประโยชน์ของสังคม อันจะนำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นๆนั่นเอง โดยมุ่งเน้นไปที่การประสานความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน ชุมชน สังคม ให้มีมากขึ้น โดยวัดอาจเพิ่มบทบาทในเชิงรุกมากกว่าตั้งรับ คือวัดต้องออกไปร่วมมือจัดกิจกรรมกับองค์กรภายนอกวัดให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้คำสอนต่างๆสามารถเข้าถึงบุคคลในทุกระดับ ทุกวัย อย่างทั่วถึงกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างความศรัทธาในคำสอนทางพระพุทธศาสนาเรื่องเทวภูมิ หลักธรรมสำหรับการปฏิบัติตนเพื่อการไปสู่เทวภูมิ และคำสอนอื่นที่เกื้อกูลกันเพื่อปลูกฝังศรัทธาให้เกิดหยั่งรากลึกซึ้งในจิตใจของประชาชนอย่างมั่นคง จนความศรัทธานั้นสะท้อนออกมาเป็นการประพฤติปฏิบัติในอันที่จะให้ทานช่วยเหลือแบ่งปัน เกื้อกูลกันในสังคม

ดังนั้นกระบวนการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ เป็นแนวคิดที่มีรากฐานจากศาสนาและจิตวิญญาณ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และความเกื้อกูลกันในสังคม ผ่านหลักศีลธรรมและพิธีกรรมที่ช่วยส่งเสริมความสามัคคีและความร่วมมือระหว่างบุคคลที่มีบทบาทของเทวภูมิในการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคมแนวคิดเรื่องเทวภูมิช่วยให้เกิด จิตสำนึกทางศีลธรรม โดยผู้คนเชื่อว่าเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้กำหนดชะตากรรมและให้รางวัลแก่ผู้ที่ทำความดี ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ส่งเสริมการช่วยเหลือกัน เช่น การให้ทาน การทำบุญ และการดูแลผู้ด้อยโอกาสนอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องเทวภูมิ ยังมีบทบาทในการสร้างความสามัคคี ผ่านพิธีกรรมและเทศกาลทางศาสนา ซึ่งเป็นโอกาสให้ผู้คนมารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ เช่น การสวดมนต์ร่วมกัน การจัดงานบุญ และการเฉลิมฉลองที่ช่วยให้เกิดการแบ่งปันและความร่วมมือกระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลกันทางสังคมการนำแนวคิดเทวภูมิมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมความเกื้อกูลกันทางสังคมสามารถดำเนินการผ่านหลายแนวทาง เช่น การบูรณาการหลักศาสนาและจริยธรรม ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีลธรรม เช่น ความเมตตา ความเสียสละ และการช่วยเหลือกัน การจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม สนับสนุนเทศกาลและพิธีกรรมที่ช่วยให้เกิดการรวมตัวของชุมชนและการแบ่งปัน การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ จัดโครงการอบรมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนาและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความ

สามัคคี ความเชื่อเรื่องเทวภูมิเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความเกื้อกูลกันทางสังคมผ่าน ศีลธรรม พิธีกรรม และการร่วมมือกัน การพัฒนากระบวนการนี้ต้องอาศัยการบูรณาการหลัก ศาสนา การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการให้ความรู้ที่ เหมาะสม เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกัน จะช่วยให้สังคมมีความสามัคคี ความเมตตา และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น

๕. สรุป/องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง “เทวภูมิ : กระบวนการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคม” ทำให้ สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ แนวคิดเรื่อง เทวภูมิ มีบทบาทสำคัญ ในการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคมผ่านเทวภูมิ

๑)หลักเทวธรรม คือ การปฏิบัติตามหลักศีลธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเมตตา ความ ยุติธรรม และความสามัคคี ซึ่งช่วยให้บุคคลมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือกันและรักษาสมดุลของ สังคม

๒)บทบาทของเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ ในหลายวัฒนธรรม เทพเจ้าถูกมองว่า เป็นผู้กำหนดชะตากรรมและเป็นแบบอย่างของคุณธรรม ส่งผลให้ผู้คนปฏิบัติตามแนวทางที่ ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคี

๓)พิธีกรรมและเทศกาลทางศาสนา คือการรวมตัวกันในพิธีกรรมช่วยเสริมสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน เช่น การทำบุญ การสวดมนต์ และการเฉลิมฉลองที่ ส่งเสริมการแบ่งปันและการช่วยเหลือกัน

๔)คุณธรรมและจริยธรรมทางสังคม คือ ความเชื่อในเทวภูมิช่วยทำให้เกิดจิตสำนึกใน การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม เช่น การเคารพซึ่งกันและกัน การให้ความช่วยเหลือ ผู้ด้อยโอกาส และการรักษาความสงบสุขของสังคม

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย:

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย.ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลวิทยานิพนธ์

(๑) หนังสือ :

กรมศิลปากร, **ไตรภูมิพระร่วงของพระญาณลิไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๙)

พระสิริมังคลาจารย์, **จักรวาทพิปนี**, ตรวจชำระโดย สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัทศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๘)

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา (วันจันทร์), **นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓

(๓) บทความ:

สุเมธ เนาว์รุ่งโรจน์, การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (๕E) และความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนห้วยยอด จังหวัดตรัง, วารสารนวัตกรรม การเรียนรู้ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑

